

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת חיי שרה תשפ"ג

מתנת הזקנה

תוכן

א' - תופעה ושמה זקנה / א

ב' - ההזדמנות שבזקנה / ג

ג' - הכנה לימי הזקנה / ו

הרעיון הזה, וכיסה את ראשו של האדם במעין קסדה שתספוג חלק מזעזוע הנפילה, הלא היא השיער. לעתים, בכוחו של השטיח הדק הזה שצומח על הראש לקבוע את ההבדל בין מכה כואבת לבין סדק בגולגולת. אז בפעם הבאה שאתם רואים שיער שצומח מראשו של ילדכם - חישבו על המתנה הנפלאה הזו שנתן לו הבורא. זוהי מטרתו של השיער הצומח על ראש התינוק.

קסדה זו מיועדת לא רק עבור זאטוטים המועדים לנפילות כאלו ואחרות, אלא אף עבור מבוגרים. גם אצל חיילים בשדה הקרב, שלעתים סופגים מהלומה חזקה בראשם, הריפוד הדק הזה עשוי להיות ההבדל בין חיים למוות.

אל נא תחשבו שדברי נאמרים בהלצה. אלו הם דברים רציניים ביותר! השיער מהווה הגנה עבורנו, ומשמש כקסדה רכה, שנתן לנו הבורא יתברך באופן טבעי, קסדה ההולכת איתנו לכל מקום. אלא שכל כך הורגלנו לזה עד ששוב אין אנו שמים לב לתועלת המרובה שהשיער מביא לנו.

מגדלים זעירים

למען האמת, לא רק שהשיער ככלל הוא מתנה נפלאה שניתנה לנו על ידי הבורא, אלא כל שיערה ושערה היא נס! האם ידעתם שכאשר מסתכלים על שיערה דרך מיקרוסקופ, היא נראית כמו מגדל? ולא רק כמגדל פשוט ופרימיטיבי; כל שיערה נראית כמו גורד שחקים נפלא, בעל תכנון הנדסי מורכב ומושלם.

א' - תופעה ושמה זקנה

נושא שוער

פעמים רבות כבר חזרנו על היסוד החשוב שמלמד אותנו שלמה המלך בספר קהלת (ג, יד). הפסוק מבאר לנו את עיקר תכלית בריאת העולם: "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה" - הקב"ה ברא את העולם הזה, "שִׁירָאוּ מְלַפְּנוֹ" - למען יכירו בני אדם בבוראם. כל יצור ונברא, כל חלק וחלק בבריאה, נועד למטרה זו - לגרום לנו לבא לידי הכרה ברורה יותר בבורא יתברך.

אחד הדברים שברא הקב"ה בגוף האדם הוא השיער. על פי האמור, בריאת השיער נועדה אף היא להוות עדות על השי"ת. אשר על כן, בפעם הבאה שאתם נוגעים בשיער או מלטפים את הזקן - עיצרו לרגע כדי לחשוב על נקודה זו. מדוע ה' ברא לנו שיער? מהו תפקידו של השיער? מדוע השיער גודל רק במקומות מסוימים? מנין מגיע השיער? מהו השיער? האם מדובר במשהו פשוט, האם זה רק חוט שצומח מראשנו? אלו הן שאלות שיש לתת עליהן את הדעת. לכל הפחות פעם אחת בחיים צריך להקדיש מעט זמן כדי לחשוב על דברים אלו, שהרי מוטל עלינו להשתמש בשיער ככלי לבא לידי הכרה ברורה יותר במי שברא אותנו.

קסדה טבעית

כידוע, מתחת למתקנים בגני השעשועים של ימינו כבר אין רצפת בטון, אלא הרצפה עשויה מחומר גמיש במקצת, וזאת כדי לרפד את המכה שיקבל ילד שיפול חלילה על ראשו. הקב"ה כבר הקדים את ממצאי

מדוע קבע הבורא יתברך שכאשר אנו מזדקנים שערנו מלבין? זו שאלה שראוי לשאול אותה. מדוע השיער הופך ללבן? האם זה במקרה? האם פשוט נגמר הצבע?

יש כאן תכנית מדוקדקת! כמובן שיש סיבות מעשיות רבות; שיער לבן פוטר אותנו ממחויבויות מסוימות שאנו חייבים לחברה. בימי קדם, כאשר העם יצא לקרב, בעלי שיער לבן קיבלו פטור אוטומטי. לא היה צורך בהצגת תעודת לידה או כל תעודה אחרת; התעודה הנחוצה היתה תלויה לאדם על ראשו.

כאשר הבן ראה ששערו של אביו מתחיל להחליף צבעים, הוא היה אומר, "אבא, אתה תישאר בבית, תמשיך לשבת בכורסא שלך, ואנחנו כבר נצא לקרב". שיערו החל להידלדל כך שהקסדה הטבעית כבר לא היתה כל כך שימושית, ומעט השיער שעוד צמח בראשו הכריז על כך שהוא בגיל מתקדם מדי מכדי להילחם בשדה הקרב. שיער לבן פירושו: "תעזבו אותי" - מעתה הוא פטור משירות צבאי ומעבודות כפיים כבדות.

כתר הנסיון

אך כאן מגיע שלמה המלך (משלי טז, לא) ומגלה לנו טעם נוסף להופעתו של השיער הלבן. "עֲטָרַת תְּפָאֲרֶת שִׁיבָה" - שיבה, כלומר סימני שיבה, היא כתר מפואר. פירוש, בעל השיער הלבן הוא גם בעל נסיון חיים, ומשכך ראוי הוא להעניק עצות טובות. הקב"ה הכתיר אותו בכך שהניח על ראשו זר של כבוד, כדי שמכאן ואילך יוכלו בני קהילתו למצוא בו כתובת לעצה ותושיה.

לדוגמא, כאשר מתקיימת ישיבת מועצה כזו או אחרת, שמטרתה לקבוע ענינים הנוגעים לעתידה של הקהילה, העיר או המדינה, מי הם בעלי הדעה המוערכים ביותר? הזקנים, בעלי הדעה הרגועה והמנוסה, שלא כמו הצעירים חסרי הנסיון.

זוהי אחת ממטרותיו של השיער הלבן. "עֲטָרַת תְּפָאֲרֶת שִׁיבָה" - השיער הלבן הוא כתר של כבוד, תעודה המעידה שאדם זה עבר בהצלחה את לימודי תורת נסיון החיים.

תעודות אמיתיות ותעודות מזויפות

הן אמנם, אין זה אומר שכל בעלי שיער לבן הופכים באופן אוטומטי לבעלי עצה. כל תעודה ניתנת לזיוף.

אם תסתכלו על שיערה דרך מיקרוסקופ, תראו שם מעין מדרגות זעירות. ולא רק גרם אחד של מדרגות, אלא מערכת מורכבת של גרמי מדרגות המשתלבות אחת על גבי חברתה, כשכל אחת מגרמי המדרגות הללו הופכת לצרה יותר מקודמתה, ומקובעת בתחתיתה בכעין שקע. בשקעים הללו השער מקבל את גמישותו. השיער אינו ישות אחת ארוכה כפי שנראה למראית העין, אלא הוא מורכב מכמה וכמה חלקים - בקיצור, שיער הוא עסק מורכב ומסובך.

לחם שיעיר

השיער צומח מתוך הקרקפת. כיצד מסוגל עור הקרקפת לייצר כמות גדולה כל כך של שיער? איך יתכן שזקן ארוך ועבות צומח מתוך עור הפנים? דהו דבר פלא, שהעור שלנו מסוגל לייצר את החומר הנפלא הזה.

כיצד מקבל העור את החומרים לייצר שיער? התשובה היא שזהו נס. התאים שבגופנו הופכים את המזון שאנחנו אוכלים לחומר הנקרא קֶרָטִין, שממנו עשוי השיער. תהליך הפיכת המזון לקרטין מורכב מניסים רבים. אי אפשר לייצר קרטין לבד. מי שהיה מצליח לעשות דבר כזה היה הופך למיליונר בין לילה! זה חומר יקר ערך!

כיצד הופך המזון שאותו אנו אוכלים לשיער?! זה לא פחות מנס! אם נחשוב על כך, הרי שהשיער העבה והנאה עשוי כל כולו מלחם. כן, כן, לחם! אותה פרוסת הלחם שזה עתה אכלת, עתיד להפוך לשיער. האם אתה מסוגל להפוך לחם לשיער? הקב"ה הוא הכימאי הגדול, שיודע כיצד עושים זאת! השי"ת טבע בגופנו יכולת מופלאה לקחת מזון ולהפוך אותו לכימיקלים הנחוצים ליצירת שיער.

תעודה שיעירה

והנה, על אף שיש לי חשק גדול מאוד להמשיך ולעסוק בנושא זה - הוא מעניין כל כך, לכל הפחות עבורי - והייתי רוצה לדבר עוד אודותיו, כיצד השיער שאנו רואים לנגד עינינו מדי יום נועד כדי ליצור אצלנו מודעות חזקה יותר להשי"ת כל הזמן, אולם כעת נעסוק בנושא שונה לגמרי, שגם אותו נוכל ללמוד מהשיער שעל ראשנו. והנושא הזה הוא השינוי שחל בצבעו של השיער - כלומר שיער לבן.

אברהם, שכן יין חדש לעולם אינו שווה ערך ליין ישן. זה מה שביקש אברהם לשנות על ידי בקשת הזקנה - שבני אדם יוכלו להבחין מיהו הזקן שממנו ראוי לקבל עצה ותושיה.

לכן התפלל אברהם להשי"ת שיחיל שינויים מסוימים בטבע הבריאה, וזה מה שהביא ל"וְאֶבְרָהָם זָקֵן" (בראשית כד, א). היתה זו הפעם הראשונה בתולדות האנושות שבה הופיע המושג של זקנה. בין אם נבין את הדברים כפשוטם ובין אם נפרשם כמשל, זו האמת, שהקב"ה קבע שהזקנה תתחיל להעיד על עצמה. השי"ת נתן לאברהם כתר של כבוד ותפארת, למען ידעו בני אדם ממי ראוי לבקש עצה.

ב' - ההזדמנות שבזקנה

לא תוכל להתעלם

בנוסף למה שלימד אותנו שלמה המלך בספר משלי בענין תכלית הזקנה, ישנה סיבה נוספת, רוחנית יותר, לשיער הלבן ולשאר סימני השיבה. שיער לבן מזכיר לאדם שהזמן קצר והמלאכה מרובה, ושעליו להזדרז כדי להספיק משהו בחייו.

זו צריכה להיות דאגתו העיקרית של האדם שמתחיל להזדקן, שהוא לא השיג מספיק בחייו עד כה. השיער הלבן הוא מתנה משמים, זהו מסר מהבורא יתברך שהגיע הזמן להתנער מהתרדמה ולהספיק משהו בחיים.

מי שתולש מראשו שערות לבנות, מלבד העובדה שהדבר אסור על פי התורה שכן יש בזה משום "לא ילבש גבר שמלת אשה" (מכות כ, ב), הרי שהדבר דומה למי שמקבל זימון לבית משפט וקורע אותו לגזרים. פעולה זו לא תשיג עבורו דבר, שכן לבית המשפט יש עותק של מכתב הזימון! ובהגיע יום המשפט, הם ידאגו שתגיע, בין אם תרצה ובין אם לא. אי אפשר לברוח מתכניתו של הבורא יתברך.

הממריץ הגדול

יסוד זה למדנו מדבריו של רבינו יונה בשערי תשובה (השער השני מאמר ז). רבינו יונה מונה ששה דרכי סיבות שעל ידם יתעורר האדם לשוב מדרכיו הרעים, והדרך השניה היא "כאשר יבואו ימי הזקנה

תארו לעצמכם אדם שפל שפרץ יום אחד אל משרדו של רופא, גנב משם את החלוק הלבן ואת התעודה הממוסגרת התלויה על הקיר, והחליט לפתוח קליניקה באיזה מחסן נידח. הנה, כעת הוא מוכן להתחיל ולטבוח באנשים. תמיד יש זייפנים. אז אדם זקן שלא למד מהחיים דבר מלבד הרגלים לא טובים, נושא עמו תעודה מזויפת.

אולם אדם זקן שחי את חייו בצורה הנכונה והראויה, עם מחשבה ותכלית, הרי שתעודת השיער הלבן הופכת אותו לראוי לכבוד והערכה. זהו שמוסיף שלמה המלך בסוף הפסוק, "עֲטֹרַת תְּפָאֶרֶת שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמְצָא" - עטרת זו נמצאת אצל מי שהלך בדרך של צדקה.

הבורא יתברך עיטר את ראשו של הזקן בכתר זה עבור מטרה מסוימת, כדי שידעו הכל את ההבדל בינו לבין שחורי השיער שמסביבנו, שאינם יודעים דבר וחצי דבר. אז בפעם הבאה שאתם הולכים לבקש עצה ממאן דהו, אל תלכו לשחורי השיער אלא ללבני השיער. אם תחליטו לשאול את ה"ינגעלאך", את הילדים, הרי שאתם עושים זאת באחריותכם הבלעדית.

הזקן הראשון

אולם חז"ל מלמדים אותנו שבעבר, הדברים לא התנהלו כך. כידוע, בימי קדם בני אדם חיו עד גיל מבוגר מאוד. יתכן ויום אחד העולם יגלה מחדש את סודה של אריכות הימים, אולם בימים עברו הם ידעו את הסוד והם חיו עד גיל מופלג. הגמרא (ב"מ פז, א) אומרת כי "עד אברהם אל היה זקנה", כלומר, הזקנה לא היתה ניכרת בגופם ובשערם של בני אדם.

רובנו, שאיננו מומחים לכלבים או חתולים, איננו יודעים להבחין בסימני זקנה אצל בעלי חיים אלו. חתול הוא חתול, ועד שלא מגלים אותו יום אחד שרוע על המדרכה ללא רוח חיים, אין לנו כל כך סימנים לדעת שהוא מזקין. אני מניח שמומחה כן ידע להבחין בזה, אולם אין לכך סימנים שטחיים וגלויים לעין. וחז"ל מלמדים אותנו שכן היה טבעו של עולם גם אצל בני אדם, עד שבא אברהם אבינו.

אברהם הבין שלא יתכן שמציאות זו תימשך. הגמרא מספרת שאנשים שביקשו לשאול עצה מאברהם, היו שואלים בטעות את יצחק, משום שקלסתר פניו של יצחק היה דומה לשל אברהם. עצתו של יצחק, על אף שבוודאי היתה משובחת ביותר, לא השתוותה לזו של

לקלוט את הסימנים

אם אתה עדיין איש צעיר, וכעת אתה רואה שיערה אחת שהאפירה - אל תתן אפילו לשיערה אחת ויחידה להתבזבז. משמים שולחים לך סימן שעליך להתחיל להתכונן לשלב הבא. עליך להתחיל לתקן את כל מה שקלקלת בימי חיך, ולשוב בתשובה טרם יהיה מאוחר מדי.

לא רק לתקן את מה שנעשה שלא כהוגן - חשוב יותר להתחיל להשלים את מה שטרם הספקת! יש כל כך הרבה מה להספיק בלימוד התורה, בקיום המצוות, במדות טובות, ביראת שמים ואהבת ה'. וככל שאתה מתקרב יותר ויותר ליום הדין ולחשבון הגדול, סימנים אלו נשלחים אליך כדי לעורר אותך להתכונן לאותו יום גדול ונורא.

עשר שניות בכספת

ננסה לצייר לעצמנו ציור שיסייע לנו להבין טוב יותר את מציאותנו כאן בעולם הזה. משל לרשת חנויות תכשיטים יוקרתית שערכה תחרות מסוימת, שבה הזוכה יוכל להיכנס אל הכספת הגדולה, המלאה בתכשיטי זהב ואבני חן, למשך עשר שניות, ולחטוף מכל הבא ליד.

והנה הגיע היום הגדול. הזוכה המאושר מופיע כשהוא לבוש מחלצות, שבהן הוא דאג מבעוד מועד שאשתו תתפור עבורו עוד כמה כיסים. עומדים שם עיתונאים, צלמי תקשורת, נשיא רשת החנויות, וכמובן, נציג של רשות המיסים.

דלת הכספת הענקית אמורה להיפתח בשעה עשר בדיוק, וכולם עומדים שם וממתנים. ואז, מגיע הרגע, צלצול הפעמון נשמע, והדלת המאסיבית נפתחת לאיטה. האיש אינו מאמין למראה עיניו. הוא מסתנוור מהברק המזהיר שנוצץ איליו מהמדפים התלויים על קירות הכספת. אבנים נוצצות - לבנות, ירוקות וכחולות. הוא עומד שם בהלם מוחלט.

אולם נשיא החברה דוחק בו, "נו! נשארו לך רק חמש שניות! הזדרז!" ואז האיש קופץ אל תוך הכספת, נופל על ברכיו ומתחיל לחטוף מכל הבא ליד, אולם אז הפעמון מצלצל, והאיש נתפס בדש מעילו ונשלף החוצה. עשר השניות תמו.

זהו משל לחיינו בעולם הזה. החיים הם הזדמנות לחטוף אבני חן יקרות, להשיג ולהספיק בעבודת ה'.

והגיעו ימי השיבה - שיבה פירושה כאשר שיערו של האדם מתחיל להאפיר, והשנים מתחילות לתת בו את אותותיהם. "ויכל כחו וימעט... ויחסר המזג בטבעו" - כוחו של האדם נחלש, והוא אינו כפי שהיה בצעירותו. למשל, חסרים לו כמה שיניים. גם אם יש לו שיניים תותבות, זה לא כמו שהיה פעם.

הוא כבר לא אותו אדם שהיה בעבר. פעם הוא היה יכול לקפץ ולדלג מפה לשם, אבל עכשיו, למרות שהוא עדיין חזק ובריא, הוא לא פעיל כבעבר. ברגע שאדם מגיע לגיל העמידה, אפילו להתכופף לרצפה כדי להרים משהו היא פעולה קשה יותר מכפי שהיתה בצעירותו.

זה הולך ומתקרב

אומר לנו רבינו יונה שמציאות זו היא מתנה מאת ה', כי לולא כן האדם היה ממשיך הלאה בדרכו, ולעולם לא היה מגיע להכרה שעליו לשנות משהו מהנהגתו. כאשר האדם מתחיל להבחין בשערות לבנות, או כאשר כאבים ומיחושים כאלו ואחרים מתחילים להיות מורגשים אצלו, זהו סימן משמים שעליו להתעורר ולהתחיל להכין את עצמו לשלב הבא. עליו לנצל זאת! "יזכור קצו כי קרוב הוא" - הסוף הולך מתקרב, וככל שהוא מתקרב יותר, כך עליו לחשוב עליו יותר.

אין זה אומר שזמנו תם, ושעליו להתכונן להיפרד מהעולם בזמן הקרוב, אלא שסופו קרוב יותר משהיה בעבר. יתכן והוא יחיה עוד שנים רבות, אולם השינוי במצבו הגופני נועד כדי לרמז לאדם ולהמריץ אותו לעבוד על עצמו ולשפר את מעשיו.

ממשיך רבינו יונה, "וישוב אל ה' וירחמהו" - אם יעשה כך, השי"ת ירחם עליו. זה נוגע כמעט לכל אדם שנמצא באמצע חייו, "כי יעמוד האדם בחצי ימיו" - הדבר אמור להוות תמריץ לכל מי שהגיע לגיל שלושים וחמש, שזהו מחצית הדרך אל גיל שבעים, וכל שכן למי שהגיע לגיל ארבעים או חמישים. אך למען האמת, גם הצעירים שמבינכם, אלו שעוד לא הגיעו לגילאים אלו, כדאי לכם ללמוד על הנושא הזה כבר עכשיו. אם תלמדו זאת עכשיו, הרי שבכך אתם מכינים את עצמכם לשלב שבו כבר תראו סימנים של חולשה, ותדעו לנצל אותם כראוי ולא לתת להם ללכת לאיבוד.

אני הייתי ילד עני, ובכל יום, בדרך חזור לביתי מלימודי ב"היברו סקול" [בית ספר שבו למדו לימודי קדש בשעות אחה"צ], הייתי עוצר על יד חנות צעצועים, ועיני היו נדבקות אל חלון הראווה. במשך חודשים רבים שמתתי את עיני על פטיש קטן, ובעולם כולו לא היה דבר חשוב עבורי יותר מאותו פטיש. חסכת פרוטה לפרוטה עד שעלה בידי לחסוך רבע דולר, וקניתי לעצמי את הפטיש! היום פטישים הם כלום! אני יכול לקנות המון פטישים, אך אין לי בהם כל שימוש!

אולם כך היא דרכם של ילדים. הם נמשכים אל כל אשר רואות עיניהם בעולם. ורוב בני אדם נשארים ילדים גם לאחר שהם גדלים. אמנם הם נראים מבוגרים יותר, אולם למעשה הם עדיין ילדים. הם תרים אחר כל מיני צעצועים, "פטישים" גדולים יותר - מכוניות, כסף, כבוד - כל מיני דברים. הילד המגודל ממשיך לחפש משחקים ולהימשך אחריהם.

האשליה הגדולה

זה מה שהיו אומרים בישיבתו של רב. כאשר מתקרב קיצו של הילד המגודל הזה, הוא ממשיך ללכת במורד השדרה שבה נמצאת חנות הצעצועים, אולם כעת הוא כבר לא מעיף מבט אל חלון הראווה, אלא מבטו מרוכז ברצפה. מה הוא מחפש? "את אשר לא אבד לי".

בסוף מגיע האדם להבנה שבעצם הוא לא איבד דבר. כל אותם דברים שנדמה היה לו כי הם חסרים לו - סוכריות, כסף, תהילה - הם דברים שבין כה וכה הוא אינו יכול לקחת עמו, אז מה יש לו מהם?

חיפשת תהילה וכבוד בחיך? בין כך לא היית יכול באמת להשיגם, שכן המושג הזה הוא לא יותר מאשליה אחת גדולה. ניקח לדוגמא גביר שתרם סכום נכבד למוסד צדקה מסוים, וכעת נערך לכבודו "דינר" מכובד. יושבים שם כל מיני נכבדים, כולם מוחאים לו כף, אך בליבם הם חושבים, "מתי מגישים כבר את המנה העיקרית?" זה מה שבראש שלהם, ולא כבודו של גביר פלוני.

הכל היה אשליה אחת גדולה, כך שלא איבדת דבר. כעת האיש הזקן כבר מבין את זה, והוא מביט בקרקע

יפה שעה אחת

מי שסבור שהציור הזה מוגזם, עליו לדעת שעד כמה שעשר השניות נדמות כיקרות ערך, הרי שהן כאין וכאפס לעומת עשר שניות מהחיים, משום שבחיים אפשר להשיג יהלומים שיופיים ויקרותם הם נצחיים, והזדמנות זו לעולם לא תחזור.

בהלוויה, בשעה שמביאים את הנפטר אל בית הכנסת ופותחים לרגע את הדלת על מנת לומר "קל מלא רחמים", הנפטר היה שמח מאוד אילו ניתנה לו האפשרות לצאת מארון הקבורה ולרוץ אל תוך בית הכנסת, אפילו לזמן קצר. הוא, יותר מכולם, יודע את ערכה של הזדמנות שכזו. אולם אין לו רשות לעשות כן. כבר מאוחר מדי. וזו הסיבה ששיער שיבה, כמו גם שאר החולשות המגיעות יחד עם הזקנה, הינן ברכה נהדרת, משום שהן מזכירות לאדם שכעת הוא הזמן לעבוד.

בגמרא במסכת שבת (קנב, א) מובא שבישיבתו של רב היו מסבירים על פי זה את העובדה שאנשים זקנים הולכים בקומה שפופה: "בִּי רַב אֶמְרִי אֲדֹלָא אֶבְיִדְנָא בְּחִישָׁנָא", ומפרש רש"י, "אחר מה שלא אבד ממני אני מפשפש מרוב זקנה אני הולך שחוח ומנענע ונראה כמי שמבקש דינר הנאבד לו". היה זה פתגם אודות אדם זקן שכעת הולך ברחוב בגו שחוח, כשראשו מורכן כלפי מטה, כמחפש דבר מה. ניגש אליו ילד קטן ושואל אתו: "סבא, מה אתה מחפש? אבד לך משהו?" נראה כי אבד לו משהו חשוב.

ומה עונה הזקן? "אני מחפש את אשר לא אבד לי!" הוא אינו מחפש חפץ שנפל מכיסו, אלא משהו חשוב בהרבה. כל חייו הוא הלך בגו זקוף, כשהוא מסתכל על כל אותם דברים שבוודאי יגרמו לו להיות מאושר, כמו ילד קטן העומד על יד חלון הראווה של חנות שנדמית בעיניו כגן עדן, ומהרהר לעצמו, "אילו רק יכולתי להיכנס פנימה ולקנות את החפץ הזה והזה!"

בין פטישים למכוניות

מי שגדל במשפחה עניה, יודע בדיוק על מה אני מדבר. אם אתם בני עניים, אז בוודאי חלק ניכר מילדותכם עבר עליכם בעמידה על יד חלון הראווה.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקנייני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

ג' – הכנה לימי הזקנה

עדי ערב

במזמור "ברכי נפשי" (תהילים קד, כג) אנו אומרים, "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב". פשט הפסוק מדבר על מה שהיה נהוג בימי קדם, שפועלים היו נשכרים לעבודה יומית. העובדים היומיים היו מתחילים את עבודתם עם הנץ החמה ומסיימים בשקיעתה. מדובר כאן בתקופה שקדמה לשירותי הסעד הקיימים בימינו. אז לא עוד לא קמו הליברליים שיצרו דורות של בטלנים ועצלנים. אז לא היו תלושי מזון, ומי שרצה לאכול היה צריך לעבוד כל היום, עדי ערב.

אולם חז"ל (ב"מ פג, ב) מלמדים אותנו שקיים עומק נוסף בפסוק הזה. הפסוק מהלל אדם שיודע שתפקידו בעולם הוא לעבוד את הקב"ה. הגמרא מבארת, "עדי ערב - במי שהשלים עבודתו עדי ערב". "עדי ערב" פירושו כאשר החיים מתקרבים לקיצם. כאשר השמש מתקרבת לאופק החיים, לעתים מרגיש האדם שמגיע לו לנוח קמעה. הלא בין כה וכה סיומו של ה"יום" קרב ובא. אך לא ולא! כל עוד לא שקעה השמש, הפועל הנאמן ממשיך בעבודתו עדי ערב.

ויוסף אברהם

זוהי דרכם של עובדי ה', שאף בזקנותם משנסים מותניים בכח ובגבורה ומשתדלים בכל כוחם להוסיף עוד על כל מה שכבר הספיקו לעשות בימי חייהם. כך עשה אברהם אבינו בזקנותו. "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (כה, א). לאברהם כבר היו בנים, ויצחק אבינו, שהיה עיקר הצלחתו, נולד זה מכבר. ובכל זאת, אברהם לא החמיץ את ההזדמנות הגדולה, ולא ההין לוותר על המתנה הגדולה שבה חננו השי"ת - היכולת להוליד עוד ילדים.

זהו פירושה של המילה "ויוסף", אשר במבט ראשון נראית כמיותרת. לכאורה הפסוק היה צריך לומר רק "ויקח אברהם אשה", אולם התורה מוסיפה את המילה "ויוסף", כלומר שאפילו בגילו המתקדם, כל עוד הוא חי, חפץ היה אברהם להמשיך לנצל את האפשרות שניתנה לו לעבוד את ה'.

כאשר רבי זלמל'ה, אחיו של רבי חיים מוואלאז'ין זכר צדיקים וקדושים לברכה, שכב על ערש דוי, הגיעו תלמידיו ובני משפחתו לבקרו. הם ראו כי הוא סובל

וחושב, "אני מחפש את אשר אף פעם לא אבד לי. אני מחפש משהו הרבה מעבר לכך. אולי בצעירותי לא חיפשתי זאת ברצינות, אז הבה אעשה זאת כעת, לעת זקנותי".

אדם ובהמה

לכן הזקן מפסיק להביט קדימה, שכן הוא יודע שאין לו מה לחפש שם, ותחת זאת הוא מביט אל האדמה. מדובר בתרמית אחת גדולה. המשמעות של המבט כלפי מטה היא שהוא חושב על דברים שאינם נמצאים לנגד עיניו.

למען האמת, ברחוב של ימינו, באופן כללי זה רעיון טוב להביט כלפי מטה. "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". מוטב שיביט האדם כלפי מטה ולא ירים את עיניו ויפגוש בזהמת הרחוב.

אולם האיש הזקן עושה זאת באופן אוטומטי, שכן עיניו כבר אינן מרמות אותו. כמובן שיש זקנים המביטים כלפי מטה ללא כל מחשבה; גם הפרה מביטה כלפי מטה תוך כדי הליכה! מציאות זו היא סמלית, ומטרתה ללמד אותנו שהדברים שקורצים אילינו מסביב הם חסרי משמעות; הזקן מביט אל האדמה שכאילו קוראת אליו, "בקרוב תבוא אלי ותהיה שלי".

היום לעשותם!

והנה, האיש החכם לא יתן לקריאה זו לבלבל אותו. "לא אהיה שלך", הוא עונה לאדמה, "לא כך יהיה! לא אהיה שלך משום שאני מביט דרכך". כך חושב זקן בר-דעת, כי הוא כבר מתכוון לשלב זה; כבר שנים רבות הוא יודע שסימני השיבה נועדו כדי להזכיר לו שהעולם הזה הוא ההזדמנות לעשות ולהשיג, ושאסור לו להחמיץ את ההזדמנות!

כך אומרת לנו התורה (דברים ז, יא), "אֲשֶׁר אֲנִי מֵצוֹן הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", ופירושו רבותינו ז"ל (עירובין כב, א), "היום לעשותם ולא למחר לעשותם". זה או עכשיו או לעולם לא. בעולם הבא לא יהיה מקום לשום הישגים. ברגע שהאדם נפרד מהעולם הזה, על אף שהוא עובר למציאות מפוארת ונהדרת ומשיג את האושר הגדול ביותר שניתן להעלות על הדעת, מכל מקום בשלב זה הוא כבר אינו יכול להשיג דבר.

לפני מספר ימים שוחחתי עם יהודי מבוגר, שניתן להגדירו כתלמיד נאמן של העיתון היומי. פעמים רבות הוא היה ניגש אלי ברחוב כדי להחכים אותי, שכן הוא יודע שאני בור ועם הארץ בחדשות האחרונות, ועל כן הוא ראה לעצמו משימה לחלוק עמי חדשה כזו או אחרת שראה בעיתון. הסידור הזה נמשך כבר 27 שנים. מה כבר אוכל לומר לו? האנשים הללו מנותקים מהמציאות.

לא יכולתי להציע לו ללכת לבית הכנסת ולהתחיל ללמוד תורה, שכן מדבור ביהודי שאין לו כל חיבור ליהדות. אז החלטתי לומר לו כך, "אדון פלוני, כדאי לך להתחיל לעשות הליכה יומית. הדבר יטיב עם בריאותך". הוא אדם כבד משקל. היה זה "ראש החץ" שלי במלחמה זו, ותקוותי היתה שבכך אוכל למשוך אותו לאט לאט אל הרשת שטויתתי לו.

אך תגובתו לא היתה נלהבת. "לא, אין צורך בכך", ענה לי, תוך שהוא מעשן סיגר. "אולי תפסיק לעשן", אמרתי לו. "תתחיל לעשות הליכות, תשאף אוויר צח, תמצא לך איזה עיסוק בשנותיך האחרונות". לא אמרתי מילים אלו, "שנותיך האחרונות". לא יכולתי לומר אותן, שכן מבחינתו הוא מתכוון להיות כאן עוד אלף שנה לפחות.

"למה שלא תמצא לך איזה עיסוק?" שאלתי אותו.

"אני עסוק בהשקעות בבורסה" הוא ענה. נו שוין, על זה כבר לא היה לי מה לענות. יש הסבורים שזהו עיסוק טוב לגיל המבוגר, אך עם מה תבואו לעולם האמת, עם מניות?

איזו טרגדיה! לראות בני אדם שמבזבזים כך את ימי הזקנה. כמה חבל שישנם אנשים שבמקום לומר תהילים, מקדישים את כל זמנם לקריאת העיתון. אך מה לעשות, מי שקבע עצמו כתלמיד של העיתון היומי במשך שנים רבות כל כך, לא ישנה כל כך מהר את התנהגותו בגיל מופלג, אלא ימשיך להתבטל עדי ערב.

לכך נועדו ימי הזקנה - לעורר את האדם! וככל שתתחילו מוקדם יותר - כך ייטיב לכם. לא קל לאדם לערוך שינוי בחייו כשעצמותיו כבר נוקשות זו לזו, ואישיותו כבר נחקקה בסלע. אישיותו של האדם היא כמו חמר - הזמן הטוב ביותר לערוך בו שינויים הוא בעודו לח וגמיש. ברגע שהוא מתחיל להתייבש, כבר לא כל כך לעצב אותו מחדש.

ייסורים קשים, אולם עם זאת לא פסקו שפתיו מלדבר בדברי תורה, וכך הוא המשיך עד לרגע האחרון. זהו אדם גדול! הוא עבד במשך כל חייו, אך הוא לא הפסיק לרגע, והמשיך עדי ערב.

זקן לבדד ישכון

פעם ביקרתי בבית אבות בעיר בולטימור, שכן היה עלי לפגוש שם מאן דהו. היה זה בתקופת האביב, והזקנים ישבו בחוץ, על גבי הספסלים הפזורים ברחבי המדשאות, ולא עשו דבר. על פי רוב הם פשוט ישבו ובהו, ממתנים לקיצם הקרב ובא. אם הגיע מישוהו לבקר הם היו מדברים, אבל מלבד זאת הם רק ישבו ובהו אל תוך החלל. היה זה מחזה מעורר רחמים. חייהם כבר היו מאחוריהם.

אך בעודי מביט סביבי, נח מבטי על יהודי הדור פנים, שישב לבדו על יד שולחן קטן עם גמרא פתוחה, ולמד מתוכה בהתמדה. הוא היה בעיצומו של מבצע חזרה אדיר על כל מה שלמד בימי חייו, כהכנה לקראת המבחן הגדול, ועל מנת שיוכל לענות בהצלחה על השאלה הגדולה, "קבעת עתים לתורה?" (שבת לא, א). על שאלה זו לא מספיק לענות, "כן", אלא יהיה צורך להפגין ידיעות כלשהן. ולכן הוא חזר על כל מה שלמד במשך חייו, ובוודאי הוסיף גם דברים חדשים. הוא היה עסוק מאוד בעבודתו עדי ערב.

אדם כזה לא התחיל בעיסוק זה שעה לפני בואי. הוא החל לעסוק בתורה עוד בימי עלומיו, וכך הוא חי את כל חייו. התורה היתה משוש חייו וכל נחמתו. בכל פעם שמישהו פגע בו או הקניט אותו, הוא משך את עצמו לבית המדרש, פתח את הגמרא, ושכח מכל צרותיו. כשהעסקים חרפו, כשהיו לו דאגות כאלו ואחרות, הוא מצא את אשר אהבה נפשו בין דפי הגמרא.

וכאשר הוא החל להבחין בשערות לבנות, זה רק המריץ אותו הלאה. ובגילו המתקדם, ניתן היה לראות כיצד היהודי הזקן הזה ממשיך לגדול. זקנו הלבן רק המריץ אותו עוד יותר ללמוד, שכן הוא ידע שזמנו הולך ואוזל, ואין לבזבז אפילו דקה אחת.

תלמידו של העיתון

האין זה מצער לראות אנשים זקנים היושבים בפארק ומביטים במבט חלול על העולם, בעוד זמנם היקר הולך ואוזל? אך זה מה שקורה למי שלא מבין את הרמזים שנשלחים אליו.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

מה יעשה מי שיש בו רצון להפוך לאדם גדול, אולם חסרה לו המוטיבציה להשיג את שאיפותיו?

תשובה:

נתאר לעצמנו אדם שיש בו שאיפה להפוך למיליונר. והנה יום אחד הוא הולך ברחוב, ורואה בצד הכביש שטר של עשרים דולר. אין ספק שעשרים הדולרים הללו לא יהפכו אותו למיליונר, אולם האם הוא ימשיך הלאה מבלי להרים אותו? בוודאי שלא! אפילו מיליונר יתכופף וירימ את השטר, כי לכל דולר יש משמעות.

כך הוא להבדיל בעבודת ה'. מי שמסוגל לשלוט בכעסו לזמן מועט, לתקן מעט את מידותיו - זה כבר שווה הרבה מאוד. אם הצלחת לנצור את פיך, ובמקום לדבר 1000 מילים ביום דיברת רק 999 - זהו הישג גדול!

כמה חבל שבני אדם אינם מבינים את ערכו של כל הישג רוחני. הסיבה שהם אינם חוטפים כל הזדמנות היא מכיון שהם לא מבינים את חשיבותו של כל מעשה מצוה, כל מעשה של עבודת ה', גם הקטן ביותר.

אין לזלזל באף פעולה, והעובדה שאינך מסוגל להיות צדיק כמשה רבינו אינה סיבה שלא תתכופף כדי להרים את השטר של עשרים הדולר.

לכו אני אומר - אם אתם בשנות השישים לחיכם, הזדרזו! גיל תשעים זה לא גיל שמונים, ושמונים זה לא שישים. כמובן שחמישים זה עוד יותר טוב, אולם גם לבני שישים או שישים וחמש, עדיין יש תקווה רבה! עדיין ניתן לעצב את החמר.

זקן בן עשרים ושנים

אך מי שחפץ לסיים את חייו בצורה טובה עוד יותר, יראה את עצמו כ"זקן" כבר בגיל עשרים ושנים. כבר עכשיו אפשר להתחיל את הסוף. אם תתחילו להתכונן כאן ועכשיו, אם תתחילו לחיות חיים של התמסרות לתורה ועבודת ה', חיים של הישגים במדות טובות ושאר חלקי העבודה, זוהי ההכנה הטובה ביותר לעבודת ימי הזקנה.

וכאשר יגיע זמנו של האדם להיפרד מהעולם, "יצא אדם לפעלו - יצאו צדיקים לקבל שכר, ולעבודתו עדי ערב - במי שהשלים עבודתו עדי ערב" (ב"מ שם). כאשר הצדיק מסיים את תפקידו בעולם הזה, הוא יוצא למשימה חדשה - לקבל את השכר על כל מה שעבד והשיג בימי חייו, לקבל תשלום על עבודתו עדי ערב.

הקב"ה מזהיר אותנו, הוא מתרה בנו: כל עוד נשארה בכם מעט לחלוחית, חטפו את ההזדמנות ונסו לגלות מה ניתן עוד ללמוד מהעולם הזה, מדוע הגעתם לכאן ומה עליכם להשיג. ויש רק מקום אחד שבו ניתן למצוא את התשובות לשאלות אלו. מי שיחפש אותן במקומות אחרים - ינחל רק מפח נפש. המקום הזה הוא התורה הקדושה. עלינו ללמוד כיצד לנצל את ימי הזקנה. והזמן ללמוד את הוא עכשיו!

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

עבודת ה' בכל גיל

אברהם אבינו התחנן לקב"ה שיתן לאדם סימנים על כך שימי הזקנה מתקרבים, על מנת שידע לנצל אותם ולהתחיל להתכונן לחיי הנצח. בלי קשר לגילנו, בלי נדר, בכל יום השבוע, כאשר אנו מברכים את ברכת "הנותן ליעף כח", נעצור לרגע ונחשוב כיצד אנו יכולים לנצל את הכח שעדיין קיים בקרבנו כדי לעבוד את ה' יתברך.